

# ATL 220

## /Neznani Linhart

### Osebe

ANTON TOMAŽ LINHART, uradnik, zgodovinar in literat

JOŽI, njegova žena in Bombabirtova hči

ŽIGA ZOIS, baron, kapitalist in mecen

ANTON MAKOVIC, mestni kirurg

MARIČKA, njegova žena, Jožina sestra

MARTIN KURALT, Linhartov prijatelj

BLAŽ KUMERDEJ, ravnatelj normalke in slovničar

JOHANA, Zoisova mama

BOMBABIRT, gostilničar, oče Joži in Maričke

MATIČEK, služabnik pri baronu

Dogaja se med novembrom 1780 in novembrom 1794 v Ljubljani in na Brdu pri Kranju

## **PRI ZOISU 1780**

*LINHART, ZOIS, MAKOVIC, KUMERDEJ večji del pogovora jejo, MATIČEK streže.*

MAKOVIC

Izvrstna račka!

ZOIS

Polnjena s šnefovimi dreki.

MAKOVIC

Se prou čut tista barjanska mehkoča.

LINHART

Šnefovimi dreki?

ZOIS

Ne poznate te specialitete? Ptičja drobovina.

KUMERDEJ

In izvrsten vinček.

ZOIS

Ja, črnikalet. *KUMERDEJU* A ti je Dobrovski kaj v korist?

KUMERDEJ

Pa še kako! Uporabil bom njegov sistem. In bom naredil najprej slovnico in šele pol pravopis. Bi pa nujno rabil sodelavce za slovarski del. Tako kot imam za kamne tebe, za kirurgijo Makoviča.

ZOIS

Jaz se ti javim še za ptičje. Sem že začel sestavljati spisek kranjskih imen.

KUMERDEJ

Za poštna zadeva nimam nobenega. Pa za pomorske in ribiške.

ZOIS

To ti lahko zrihtam od znancev iz Trsta. Povej samo, kaj konkretno rabiš.

KUMERDEJ

Domače besede za ribe, dele ladij, čolne... Zraven pa nemški prevod, da bom razumel. Teh kranjskih besed, ki jih še sploh ne poznamo, je ogromno.

MAKOVIC

Tistih, ki jih mi ne poznamo, in tistih, ki jih sploh še ni.

LINHART

Ne vem, če veste, da Pohlin na Dunaju popravlja svojo slovnico.

KUMERDEJ

Pa ta Pohlin res ne zna nehati! Vsi vedo, da je naredil s svojim neznanjem ogromno škodo. Pa ga ne

zna noben ustavn. In grem staviti, da bo dobil v prevod tudi Biblijo.

ZOIS

Ne pretiravaj. Vsak normalen ve, da bi prevod morala prevzeti ti in Japelj.

KUMERDEJ

Z Japeljem se bova samo kregala. On hoče ohraniti bohoričico.

ZOIS

Sam veš, da sam ne zmoreš vsega.

KUMERDEJ

Ampak jaz rabim sodelavce, ne pa nasprotnike.

ZOIS

Kaj pa vi, Linhart...? *Ravno nekaj je, zato naredi pavzo.*

LINHART

Kar se Biblije tiče, nisem prepričan, da je to knjiga, ki človeka osrečuje. In ker en prevod že imamo, ne vem, zakaj ne bi prevedli kaj bolj veselega. Recimo Voltairovega Kandida.

ZOIS

V kranjski jezik?

LINHART

Zakaj pa ne?

ZOIS

Namesto Biblije? To je treba predlagati našemu škofu! *Se krohota.*

MAKOVIC

*LINHARTU* Ni slaba ideja. A se bojim, da imajo za Biblijo več odjemalcev.

ZOIS

In najboljše možno trgovsko mrežo na svetu. Ampak nisem vas hotel vprašati o Bibliji, pač pa, a vas kranjščina sploh zanima, glede na to, da ste eno nemško žaloigro že natisnili, pesniški almanah, ki nam ga ponujate v prednaročilu, pa je tudi nemški. *MATICĀEK odnese račko.*

LINHART

Blažu bi z veseljem pomagal, a ne poznam kranjskih besed niti s področja nogavičarstva, s katerim se ukvarja moj oče, saj je oče z Moravske.

ZOIS

A, Moravec! Po Pohlinovo pripadnik ljudstva, ki je dobilo ime zaradi svoje zanimive lastnosti, da primorava druge.

LINHART

Tako da če vas bom kdaj v kaj silil, imam to po očetu. A zaenkrat nimam te moči in bi zato zgolj predlagal, da bi akademija, ki si jo želi Blaž, ne bila samo jezikovna, ampak bi zajemala tudi druge znanosti.

ZOIS

Kot predlaga tudi vaš podpornik grof Edling, ki se mu čez celo prvo stran zahvaljujete v svoji žalostni.

LINHART

Ampak tako akademijo res rabimo in sem v primeru, da v Ljubljani dobim službo in ostanem, pripravljen pomagat po svojih najboljših močeh.

ZOIS

Hočete reči, da to, ali dobite službo, še ni dokončno jasno?

LINHART

Moja ljuba kranjska dežela mi ta hip izgleda kot tiste vrste vlačuga, ki stalno obljublja in hkrati išče zmeraj novih izgovorov, da ji ni treba preiti na stvar.

ZOIS

Če bi vas zanimalo pisanje zgodovine kranjskih Slovanov, bi vam mogoče lahko pomagal dobiti službo pri našem škofu.

LINHART

Ne vem, če veste, da sem pred dvema leti izstopil iz samostana.

ZOIS

O, seveda vem.

LINHART

In mislite, da je to dobro priporočilo za službo pri škofu?

ZOIS

Nič ne bom rekel, a pustite se presenetiti.

KUMERDEJ

Če boš ostal, boš moral začeti pa tudi kaj po kranjsko pisati.

MAKOVIC

Da ne bodo vse kranjske pesmi kot v Pisanicah, brez vsakega žmohta.

LINHART

Strašne nu temne je dan, ktir nam naše vesele odruga.

Ktir nam trošte skazi, kter nam reke suši.

Slišete? Tihu! Jest slišem en glas, ktir od Dunaja pride.

Krajnske Modrice kaj bo? - Marka vaš Krayank gre preč.

Marka vaš krayank gre preč! Oh! o! kraynske Modrice jokajte!

ZOIS

To ponesrečeno pesem je napisal nek mlad frančiškan Valentin Vodnik. In bi bil res že čas, da bi dobili v kranjščini tudi kaj boljšega. Ker načeloma bi namreč morala biti v kranjščini možna tudi vrhunska poezija.

LINHART

A če dovolite, veliko bolj kot vrhunsko poezijo, tukajšnji ljudje rabjo v svojem jeziku različne priročnike.

KUMERDEJ

In priročniki se tudi že delajo. *ZOISU* Ti še ne veš, ampak naš prijatelj Tone se je javil, da na pobudo deželne oblasti spiše dvojezičen nemški in kranjski babiški priročnik.

ZOIS

Bravo!

ZOIS

V čast tvojemu bodočemu babiškemu priročniku in kot dokaz, da vse kranjske pesmi niso take, kot v Pisanicah, bom zdaj prebral pesem našega odsotnega prijatelja, prečastitega Japlja.

Naslov: Otročja postela na kmetih.

Ta deveti mesec teče, kar sem se oženil jest,  
ena nova skrb me peče: žena hoče se razlest.

Ona je že meni rekla, da je babco čas najet,  
da se bode skoraj ulegla: zdaj bom mogel dnarce štet.

Prvič moram jest kupiti kurjih jajc pehare tri,  
drugič moram jest dobiti polhen kurnjek kokoši.

Tretjič moram speč pustiti narmajn pet al šest pogač,  
tolkajn vina tud kupiti, da bom kmalu en berač.

Kej so cule in plenica, kej je zibel in povoj?  
Kej so kape in tančice, kej je mir in pokoj moj?

Žena zdaj le hujši stoka inu grozno v svitke gre,  
baba jo na postli žoka, dekle sem ter kje lete.

Zdaj se eden tukaj zgledaj, kako enmu možu gre,  
če se ženska krošnja spredaj enkrat naglo dol podre.

*LINHART in MAKOVIC se smejeta in ploskata, KUMERDEJ zamišljen.*

KUMERDEJ

Ja, otroc so sreča in prekletstvo.

ZOIS

Ampak zdaj pa bi se, glede na to, da pobirate prednaročila za svojo zbirko, spodobilo, da nam tudi vi predstavite kaj od tistega, kar nam ponujate. *MATICĀEK prinese sadje.*

LINHART

Da cenjeni družbi ne vzamem preveč časa in dobre volje, bi mogoče začel z Nagrobnim napisom

Ani.

Hladna kot takrat, ko je bila še živa,  
a manj prepirljiva, tu Ana počiva.  
Bogu hvala, da ni vzel v nebo  
njene sestre, ampak njo.

Pa ena z druge strani pokopališča.  
„Nesramna smrt!“ je Suza vpila,  
„Zakaj še mene nisi ubila?“  
Uboga reva brez moža  
še sama rada v grob bi šla.

Pa je Kleant prišel od zad  
in nežno ji pobožal vrat.  
„Kleant, Kleant, pri priči stran!  
Kleant, za sto krvavih ran!  
Kleant, no, ko si ravno ti,  
naj naju Bog blagoslovi.“

*Vstopi JOHANA.*

JOHANA  
Se opravičujem, da takole vdiram.

ZOIS  
Kje je pa Matiček?

JOHANA  
Naprej je šel povedat.

ZOIS  
Povedat kaj?

JOHANA  
Da matere naroda Marije Terezije ni več. Nkol več nau rekla moji lubi Kranci.

LINHART  
In tako imamo zdaj Jožefa samega na prestolu.

JOHANA  
Pa ne da se mladi gospod veselijo novih reform?

LINHART  
Ja, mislim, da bo izboljšal delovanje države. In verjamem, da bo znal Cerkvi vzeti privilegije in s tem denarjem pospešit znanost in šolstvo.

JOHANA  
Jaz pa se bojim, da bo mu bo hotel na hitro preveč, kot je to tipično za dedce.

## OD ZOISA DO BOMBABIRA 1780

KUMERDEJ

Ne vem, kako je z vama, ampak jaz grem še nekaj spit.

MAKOVIC

Jaz grem tako ali tako do Bombabirta.

LINHART

Z veseljem vama delam družbo!

KUMERDEJ

Potem pa k Bombabirtu. Tone je tam član družine in se ga splača držat.

MAKOVIC

Vino mi Bombabirt računa tako kot drugim. *MAKOVICU* Kako je z Marijano?

KUMERDEJ

Ko je otrok enkrat star tri leta, pa glih je začel zmeraj bolj govorit.

MAKOVIC

Ampak zdej je pa spet noseča.

KUMERDEJ

Ja, že spet.

MAKOVIC

Jo moram prit kaj pogledat. Kaj pa hčerka? Zdej bo kmal že dve let.

KUMERDEJ

Če jih dočaka. Tud ta je zmer bolj kumrna. Pač Kumerdejeve sorte.

## PRI BOMBABIRTU 80

*JOŽI menja prt, ki je ves polit z vinom in vampi. MARIČKA pride z leve, kjer je kuhinja in povezava s hišo.*

JOŽI

Ti sploh ne veš, kako o pravem času si pršla! In to z novico o smrti cesarice! *Se začne smejat in se takoj zresni* Sej vem, da je v državi žalovanje. Ampak pršlo je pa kt rešitu. Najprej sem mislenla, da se bo še nate spravu. Ampak k sem povedala, da je umrla Marija Terezija, se je pa v hipu streznu.

MARIČKA

Neverjeten, kako je v tej lublanski greznici zmer več obupancev. Pol so pa še tisti, ki te osvajajo. A ti je že kdo ponudu zakon?

JOŽI

Ne.

MARIČKA

Kaj pa boljšo službo?

JOŽI

To pa že. Da se bom samo pogovarjala z ludmi in bom tud sama postrežena, kolikor bom hotla. In bom imela lepe obleke, da se bodo moški zaljubil vame.

MARIČKA

To ti je ponujou kdo?

JOŽI

Zadnjič en trgovc.

MARIČKA

Pa sej veš, da ne smeš nč tacga verjet?

JOŽI

Ja, jasn.

MARIČKA

Ker to te lahko odpelejo kamorkol. Tko da ne bi niti pomislna!

JOŽI

Sej sm rekla, da je jasn.

*Z desne vstopijo MAKOVIC in za njim LINHART in KUMERDEJ. Med pogovorom sedejo za mizo.*

MAKOVIC

Dober dan! Kako moja draga? Živjo, Joži!

JOŽI

Živjo!

MAKOVIC

Dva prijatelja sem pripeljal, ki še ne moreta spat, in smo prišli požegnati smrt cesarice z najboljšim vinom.

MARIČKA

JOŽI Dej, pejt iskat!

MAKOVIC

Enega poznata, ta drug je pa tle še bolj nov. Moj soimenjak, Anton Linhart, trenutno brezposeln uradnik ter nemški dramatik in pesnik.

MARIČKA

Ki nam bo zdaj zrecitiral eno od svojih pesmi.

LINHART

Se bojim, da ni primerno.



KUMERDEJ

Ja seveda ne!

MAKOVIC

Jaz se celo bojim, da bo morala vaša knjiga z izidom počakat na konec žalovanja.

LINHART

Če bo morala počakat, bo pač počakala. Le tega ne vem, kako bom njen izid počakal jaz.

KUMERDEJ

Na Zoisa se lahko zaneseš. Kar se zmenimo pri njemu, ti bo zmeraj plačal, ne da bi pričakoval, da se mu zahvaljuješ, kokr si se Edlingu v tisti svoji tragediji.

MARIČKA

Napisali ste tud tragedijo?

LINHART

Počutil sem se temačno in sem napisal nekaj temu primernega. Imenuje se Miss Jenny Love.

MARIČKA

Potem nam lahko zrecitirate nekaj tragičnega. Če je žalovanje, žaloigra ne bi smela bit prepovedana. *JOŽI se vrne z vinom in kozarci.*

MAKOVIC

Marička, ne spravlaj prosim človeka v zaderego!

LINHART

Mislím, da v času žalovanja za Marijo Terezijo tudi žaloigra ne bi bila primerna, saj je cesarica dotrpela po naravni poti -

KUMERDEJ

In božji volji!

LINHART

- za sabo pa ni pustila strahu, negotovosti in borbe za nasledstvo, ampak svojega sina, ki bo uspešno vodil državo naprej. *JOŽI se čudi, kakšen bumbar je ta Linhart.*

MAKOVIC

Joži, dej prnes še kakšno klobaso, sej videš, da ne mormo na prazen pit. *JOŽI gre. MARIČKI* Kako je tamala?

MARIČKA

Nč več ne kašla. Zaspala je in zdej skup z atom spita.

KUMERDEJ

Samo če bo znal Jožef tist, kar je dobrega, pustit pri miru. Manj je reform, lažje se dela.

LINHART

Ampak nekaj reform je nujnih.

KUMERDEJ

Js Jožefu čist nič ne zaupam. On kranjščini ne bo pustu dihat.

MARIČKA

*LINHARTU* In kakšen je naslov vaše pesniške zbirke?

LINHART

Blumen aus Krain.

MARIČKA

Cvetje s kranjskega.

LINHART

A se bojim, da ni vredna takšne pozornosti.

MARIČKA

Če bi radi prodali knjigo, ne smete biti tako skromni.

MAKOVIC

Mislím, da skromnost ne spada med napake, ki bi bile lastne našemu mlademu prijatelju. Predvsem pa smo njegovo knjigo že naročili.

KUMERDEJ

Res je škoda, da ne pišeš tud po kransk. *Z leve pride BOMBABIRT.*

BOMBABIRT

Marička! A ne slišiš, da se tamala joka?

MARIČKA

Že tečem. *Odhiti levo v kuhinjo.*

BOMBABIRT

Glih sem končn mal zadremou, pa se ti začne dret.

MAKOVIC

Ata Bombabirt, če vam je prav al ne, je v tem joku tud nekaj vaše nature. Predvsem pa ste prespal tudi vašga joka vredno novico, da je na Dunaju končala življenje naša cesarica.

BOMBABITRT

A je le dotrpela. *Se mu orosijo oči.* Ja saj ji ni blo več pomoči in si bo zdaj končn odpočila. Velik je nardila za Avstrijo, velik. Vi ne veste, kakšna negotovost je vladala v štrdstih letih. Vojna, strah, pomanjkajne. Pol je blo pa iz leta v let boljš, da zdej mladina raste v čist drugih pogojih, kot smo mi. Se prav, da bo zdej žalvanje. Kar pomen, da bo to zimo manj posla.

JOŽI

A pol to zimo ne bo maskenbala?

BOMBABIRT

Seveda ne. Sicer pa kaj pa tebe maskenbal sploh zanima. Kko gre, Blaž?

KUMERDEJ

Človk obrača, bog obrne.

BOMBABIRT

In tud če ga ni, koker pravjo eni, bo zmerej tko. Vi ste pa nov. Mihael Detela.

LINHART

V čast mi je, Anton Linhart.

MAKOVIC

Prišel je za deželnega uradnika. Zaenkrat je še nenevaren, ker še nima službe, ampak če jo dobi, pa le mirkejte, da mu boste zmerej napisal račun.

BOMBABIRT

Kar se računov tiče, vlada pa pr men cesarski red. In tud cene so zlo poštene, tko da se priporočam za malice, kosila in večerje. K men hod velik uradnikov jest. In tko pol birt tud marsikaj sliš, kko se tle službe talajo. Edin Blaž je tle izjema. Njega je za ravnatelja šole postavlja naša blagopokojna cesarica proti volji tukejšnje gospode.

MAKOVIC

Pa tud jaz sem, če smem pripomnit, dobil službo brez vsakih prijateljskih zvez.

BOMBABIRT

Sevede, sej si kirurg. Ta bi bla pa huda, če bi bli kirurgi nastavljeni samo zato, ker so prjatli od ta glavnih. Pr teb se prec opaz, če ne znaš. Zato si ti kirurg in babca.

MAKOVIC

Porodničar.

BOMBABIRT

profesor na liceju za te reči je pa Baltazar Haquet.

KUMERDEJ

Ampak priročnika za babištvo v nemškem in kranjskem jeziku pa ne bo pisal ta vaš Haquet.

BOMBABIRT

Ampak kdo? *MAKOVICU* Ti? No, bravo!

KUMERDEJ

*BOMBABIRTU* Mislim, da bi bilo temu treba nazdravit.

BOMBABIRT

Oštir sicer ne sme bit v svoji oštariji nkol radodaren, ampak včas je pa treba nardit tud izjema.

KUMERDEJ

Tako se govori!

BOMBABIRT

Priročniki so zelo koristna reč. Ker človk zna delat, tko k se je nauču, ne ve pa, kako je to iz knjig.

BOMBABIRT

Na zdravje očeta in babice čim večjega števila mojih vnukov!

KUMERDEJ

In da bi bili ti vnuki zdravi in živi.

## **JESEN 1781, PRED FIGABIRTOM**

*KURALT v duhovniški obleki, s prtljago ob sebi stoji in čaka. Z desne pridrvi LINHART z mapo pod pazduho.*

LINHART

Martin! Florentinec moj! Da si ti res tukaj.

KURALT

Ja, že kar nekaj časa.

LINHART

Nisem mogel pobegniti prej, ker se je škof razgovoril o civilni moški modi, in ga je moral nameščeneč poslušati do konca. Daj, da te objamem, da dokončno verjamem, da si ti res prišel.

KURALT

Jaz pa še zdaj ne morem verjeti, da boš ti, zloglasni heretik, meni zrihtal službo pri škofu.

LINHART

Tud jaz ne. A človek obrača, bog obrne. In tudi če ga ni, kot pravijo eni, bo zmeri tko.

KURALT

In kako, da se je škof odločil zame?

LINHART

Ker sem te priporočil jaz.

KURALT

Dobro. In kako se je škof odločil zate?

LINHART

No, prosim, kot prvo marsikaj vem in znam.

KURALT

Kar pa v teh krajih ni glih odločilna prednost.

LINHART

Pol je tu škofova nečimrnost, ker sem se prikupil tako, da sem v svoje Blumen vključil odo v njegovo čast, ki sem napisal pri šestnajstih za predmet retorika. Odločilo pa je najbrž to, da sem si v Ljubljani pridobil zelo vplivnega podpornika, ki ne želi biti imenovan.

KURALT

Kar pomeni, da ni grof Edling.

LINHART

Baron Žiga Zois.

KURALT

Ja, vem, da je baron grozovit premožen, vpliven in izobražen. Vem pa tud, kaj na svojih posestvih počne s kmeti, ki mu ne morjo plačat dajatev.

LINHART

Ampak zato je pa velik ljubitelj umetnosti in še posebej kranjskega jezika.

KURALT

In kaj ima to s tabo, bodočim slavnim nemškim tragedom?

LINHART

Če sem iskren, ga je pri meni prepričala moja pripravljenost, da napišem zgodovino tukajšnjih Slovanov.

KURALT

In te je spravil tja, kjer si kot arhivar ljubljanske škofije pri samem viru informacij!

LINHART

*skrivnostno* Predvsem kar se tiče protestantizma.

KURALT

Ne morem verjet, da so se časi tako spremenil.

LINHART

Naš škof želi bit predvsem usklajen z novimi cesarskimi reformami in od naju pričakuje, da mu pomagava razumet Jožefov koncept. Pri svojih letih od naju kupuje najino mladost.

KURALT

In to v izobrazbenem smislu?

LINHART

Brez skrbi. - Zdaj se mi pa mudi, ker imam še nekaj službe, nakar moram k temu, ki ne želi biti imenovan. *Izroči KURALTU mapo.* Tu imaš mojo novo žaloigro ki bo, izšla že konec tega leta. Pazi zdaj! Miss Jenny Love mogoče že v naslednji sezoni uprizorijo v Muenchnu, jaz imam pa že novo, še bolj črno tragedijo o britanskem majorju v ameriški vojni. Edini izvod! Moja umetniška kariera je v tvojih rokah. Preberi in če ti ne bo všeč, uniči. Dan si si menda rezerviral zame in tle me imaš v pisani izdaji, medtem ko bom jaz pisaril in govoril drugje, zvečer se pa dobiva pri Bombabirtu. In ker vem, da hitro bereš, imaš tu še tiskan izvod mojega govora ob ustanovitvi akademije znanosti. Jaz zadj grem. Se opravičujem, a imam res veliko dela. Pa saj me poznaš in razumeš.

KURALT

A nisi rekel, da se ti mudi?

LINHART

Ja, seveda. Zvečer pri Bombabirtu. *Odvihra.*

## **PRI ZOISU 1781**

*LINHART, KUMERDEJ, ZOIS in MAKOVIC za mizo.*

MAKOVIC

O, to pa so prepelice.

ZOIS

Polnjene z bohinsko skuto in zalite z bobrovo mastjo.

KUMERDEJ

Vinček pa ne vem, če ni francoski.

ZOIS

Res je. Borgundec.

LINHART

To nas kar mal preveč razvajate.

ZOIS

Če morem, rad razveselim prijatelje. Žal pa vas moram v eni drugi stvari razočarat, dragi moj Linhart. V Münchnu so se odločili, da vaše tragedije ne uvrstijo v prihodnjo sezono.

LINHART

Upam, da niste v moj talent podvomili tudi vi.

ZOIS

Brez skrbi. Igro vam založim. A brez posvetila.

LINHART

S posvetilom ali brez, če to storite, bom vaš večni dolžnik.

ZOIS

Nekaj dolga mi lahko vrnete že vnaprej. Ker je lanski december minil v znamenju žalovanja, mora biti letošnji toliko bolj vesel. Zato ponovno gostimo Schickanederjev Freihaus Theater auf der Wieden.

MAKOVIC

Bravo!

KUMERDEJ

Te so bli še men všeč.

ZOIS

Kot ponavadi, bomo prevedli v kranjski jezik eno od arij. Pa sem mislil vas prosit, da bi to naredl.

LINHART

Mene?

ZOIS

Poznate Un' aura amoroza?

LINHART

Mislte *Un' aura amorosa*

ZOIS

*del nostro tesoro*. In če vam ne bo šlo, jo lahko skupaj pogledava.

LINHART

Bojim se, da se ne bom približal niti pesnikom Pisanic.

ZOIS

Ja, tam je pa v tej zadnji številki par dobrih. Predvsem je presenetil tist Vodnik. Pravijo, da je radoživ mladenič, ki je šel med frančiškane, da bi pobegnil z očetove domačije v Spodnji Šiški. Zdaj je pa pobegnil še od frančiškanov in šel za kaplana nekam na Hrvaško.

KUMERDEJ

Ja, tista od Kleka ni slaba. Dober ritem ima.

MAKOVIC

In končno nekaj žmohta.

LINHART

Mene pa ni razveselila, ker vem, da bi, če bi ne bilo Marije Terezije, na Kranjskem še zdaj sežigali čarovnice.

ZOIS

Vidm, da ste pravi učenc Sonnenfelsa. Tud vi bi vse prepovedal. *Vstane, gre do mize s knjigami*.

LINHART

Marsičesa, kar bi on prepovedal, jaz ne bi. A takše stvari bi.

MAKOVIC

Pol bi moral prepovedat tudi Valvazorja.

LINHART

No, vsekakor je žalostn, da je svoje vraževerje širil v času, ko so čarovnice sežigali.

ZOIS

*Stoje bere.*

Kader noč se s črnem krylam  
na us volne svejt sprosti:  
mejsc se z bledem oblačilam  
čez plav firmament spusti;  
takrat vešam dan je frek:  
de imajo jit na klek.

LINHART

Saj vem, da je pesem nadvse simpatična. Ampak tukajšnji ljudje res ne rabjo razpihovanja praznoverja še z razsvetljenske strani.

KUMERDEJ

Še dobr, da si samo arhivar. Že tko ni nč, ti bi pa še tist mal, kr je, prepovedou.

LINHART

Če je ta Vodnik res tko dober, bo napisal še velik boljših.

MAKOVIC

Bo. Ampak po hrvašk.

LINHART

To pa jz ne morem pomagat, če mladi od doma bežijo. Sicer je pa tista ta druga še bolša.

ZOIS

Zadovolni Kraynz. *Bere.*

Men sonce iz straže Hrovatske gor pride  
in na Korothanu za hribe zaide.  
Iz burjo me štajerc po zimi hladi,  
iz jugam mi Lah polejt čelu poti.

V vsakemu lejtu jest žajnem pšenico  
in ajdo, lan sejem za lepo tančico.  
Kar maram, men raste na polju zadost,  
ni sile trebuha za kruham men dost.

Jest sukno imam iz fin finga Padvana,  
Maruška pak lan nos iz pravga mezlana,  
moj pruštof ked pirh lep erdeče škerlat,  
al moderc je nje us srebrne in zlat.

Okrogle rad plešem, z nogame perdajam  
glas godcem, ter se na dva cepa sem majam,  
al Špela za mano prov ročno drobný,  
stopine pobira, se v rinke verty.

Špehove jest žgance zravn kislega zela  
štemam, kader pridem od teškega dela.  
Klobasa je dobra, tud dobre je sok  
in kar se še cmare na ražnu okrog.

Useler imam za vse židano volo:  
Al deni me v žovd al pak pošli me v šolo.  
Iz eno besedo, jest sem korenak,  
zdej delam, zdej waham, zdej pyjem tobak.

LINHART

Bi blo sicer še kej za popravt -



KUMERDEJ  
Svojo napiš!

LINHART  
Saj jo tud bom. *Zapoje*. Ta sapa lubeča, in tako naprej.

ZOIS  
Vidim, da vam gre. Ta sapa lubeča. Ja, kranjščina je res zelo speven jezik. Si pa težko predstavljam, da bi bila jezik znanosti.

KUMERDEJ  
Glej, Tone je za svoj babiški priročnik našel vse potrebne besede.

LINHART  
Ti pa slovnico pišeš, kolikor vem, v nemščini.

KUMERDEJ  
Ko bo končana, jo bom v skrajšani obliki prevedel v slovanščino, ki ne bo blizu le Kranjcem, ampak tudi koroškimi in štajerskim Slovanom. Samo jezikovno združeni bomo postal enaki tistim Slovanom, ki že imajo univerze v Pragi, Moskvi, Varšavi.

LINHART  
Čez kakšnih dvesto, tristo let.

MAKOVIC  
*KUMERDEJU* Človeško telo je proti procesom njegovega duha zelo kratkotrajno.

KUMERDEJ  
Ampak mi smo tista generacija, ki mora dat Kranjcem zaupanje v lastnen jezik.

LINHART  
Dat jim moramo predvsem zaupanje v znanje. Jezik je samo orodje.

KUMERDEJ  
Tud če je jezik sam orodje, mormo to orodje usposobit za uporabo. Zato še enkrat prosim za pomoč pri slovarju. Zdaj sem spremenu koncept in so od črke H naprej še vse proste.

JOHANA  
*stoji na vhodu skupaj z MATIČKOM.*  
Gospodje, se opravičujem, da sem takole vdrla, a v Lublano sem prišla samo prespat pa kufre zamenjat. Žiga, ko boš lahko, bi se hotla s tabo pogovoriti nekaj pomembnega.

ZOIS  
Pa ne moreš počakat?

JOHANA  
Seveda lahko. Samo da veš, da je nujn. Ko boš lahko, sporoči, pa pridem jaz, da ne boš mučil svojih nog. Rabiš ene dobre toplice.

MAKOVIC

Gospa Johana, če smem pripomnit, je glavno zdravilo pri putiki dietna prehrana.

JOHANA

Ja, vidim. Zelo stroga dietna prehrana. *ZOISU* Pogovarjala sem se z očetom Markom, ki ima podobne težave. Menda je našel nezga zdravilca, ki mu je precej pomagal.

ZOIS

Ta Pohlin je pa res za samo zgago. Najprej me je razbesnel s svojo slovnico, zdaj me bo pa še s putiko!

MAKOVIC

A veste, od kod po Pohlinu izvira ime mesta Boston? Ker je mesto ustanovil bosonogi kranjski menih, po imenu Anton, se je najprej imenovalo Bos Anton, kar je dokaz, da so bili tudi v Ameriki najprej Kranjci.

ZOIS

In iz njih izvira tudi večina indijanskih plemen. *Se smeje, kot tudi MAKOVIC in LINHART.*

LINHART

Pohlin bi jih šel lahko učiti slovnico.

ZOIS

Pa še res je. V Ljubljani se mu namreč podirajo tla pod nogami, saj je že pripravljen dekret, ki ukinja bosonoge avguštince.

JOHANA

Kar je čist nezaslišano. Glede na vaš privoščljiv posmeh, gospodje, pa vas opozarjam, da jaz očeta Marka zelo cenim.

ZOIS

Lepo te prosim, mama. Naredil je ogromn samovoljnih neumnosti.

JOHANA

A je bil prvi, ki je napisal, da je kranjski jezik tak kot vsi drugi.

KUMERDEJ

Kar pa mu ne daje pravice, da se obnaša kot norec, ki mu ni treba upoštevati resničnosti.

JOHANA

Kadar so pametni preveč cagavi, svet ženejo norci, ker so edini, ki si upajo. In vprašanje, če mu vi, gospodje, niste bolj podobni, koker si mislite.

KUMERDEJ

O tem, da sem norc, ni dvoma. Sicer mora biti pa že kar precej ura. Marjani sem oblubu, da bom dóns zvečer doma. Odkar so prejšnjo Metko pobrale ošpice, jo je pri ta drugi strah vsake pike na koži.

LINHART

Tudi meni moja norost danes nalaga še precej opravkov.

MAKOVIC

Grem pa še jaz. Kar se tiče očeta Marka in njegovih nog, pa sem ga pred kratkim tud sam srečal in bi težko rekel, da mu gre na boljš.

JOHANA

Jaz sem samo povedala, kar sem slišala.

ZOIS

Gospodje, jaz se opravičujem za ta nenadni konec debate. *LINHARTU* Vi se kar zmente z Egerjem, da začne postavljat črke za vašo tragedijo.

MAKOVIC

*ZOISU* In če naletim na kakšnega zeliščarja, ti ga pošljem.

JOHANA

Kar norca se delejte. *LINHART, KUMERDEJ in MAKOVIC odidejo levo ven.*

ZOIS

In kaj takega mi imaš za povedat?

JOHANA

Poročila se bom.

ZOIS

Poročila?

JOHANA

Nismo vse vdove tako krepostne kot naša pokojna cesarica. In Angelo mi ne bi zameril. Tud on se je po Marijini smrti poročil z mano.

ZOIS

In s kom?

JOHANA

Z Johanom Aichelbergom. Enostavno ne morem bit ves preostanek življenja obsojena samo na babjo družbo. Pa tudi tega obletavanja ostarelih snubcev ne prenesem več. Zato sem se odločila in ti to sporočam kot prvemu.

ZOIS

Ja, prav. Ti že veš. Čestitam mladoporočencema.

JOHANA

A nisi nič vesel zame?

ZOIS

Zakaj ne bi bil vesel. Saj ti privoščim. Ampak zdejle me pa, če dovoliš, čakajo knjige.

JOHANA

Žiga, knjige niso vse.

ZOIS

Zato pa jih lahko, ko se jih naveličaš, brez slabe vesti odložiš na polico.

JOHANA

Žiga! Brez slabe vesti ni življenja. *Zase* Ampak vsak je svoje sorte. In sama sreča, da vsi moški niso taki. Jih je pa zmeraj več.

## **OD ZOISA DO BOMBABIRTA 1781**

MAKOVIC

Ja, gospa Johana pove naravnost, kar misli.

KUMERDEJ

Sej ima prav in sm res isti norc kot Pohlin.

LINHART

In ker je norost nalezljiva, bi, kar se tiče slovarja, prevzel črko L.

KUMERDEJ

Anton, a res? No, to me pa veseli. Ti jutri dostavim material. Zdej moram pa domov. Sm Marjani obljubo. *Odrzi naprej.*

MAKOVIC

Lepo si si to izbral od lubezni in lepote do lopova in lajdre.

LINHART

Vsi, ki z majhnimi svečami v temi iščemo resnice, smo norci, ker bodo za nami prišli z zmeraj močnejšimi lučmi in bodo videl resnice, ki jih zdej sploh še nismo sposobni videt.

MAKOVIC

Ampak če bo resnic zmerej več, jih bo enkrat tolk, da se ne bo vedl, katera je prava. Tko kot je že zdej, kar se tiče putike.

LINHART

Ampak tko je zato, ker nobeno zdravilo ni zares učinkovito. Prava resnica pa je ena sama in Blaž jo išče z veliko več pameti kot Pohlin.

MAKOVIC

Kdor se ukvaja s kranjščino, je nor. To vem iz lastne izkušnje.

LINHART

To ste v bistvu zaljubljeni. Isti ste kot Don Kihot, ki preprosti kmetici posveti vse svoje življenje, čeprav od nje ne dobi niti zahvale.

MAKOVIC

No, saj za svoj priročnik slišim tudi zahvale. Ampak še več je pa pripomb, kako da ni dovolj razumljiv štajerskim in koroškim Slovanom. Pa ne samo njim. Tud na Gorenjskem in Notranjskem

so imeli pripombe. A sem jaz kriv, če ima tle vsaka dolina svoj jezik?

## **BOMBABIRT 1781**

*Za mizo KURALT in JOŽI z Die Rauberen v roki.*

JOŽI

In ta strašna igra o pohlepu in maščevanju je prepovedana?

KURALT

Ja. Predstava je bila prepovedana, a so jo vseeno igrali v Manheimu, zaradi česar je moral njen avtor za dva dni v zapor in ima zdaj prepoved pisanja za gledališče.

*LINHART vstopi z desne, na hitro obesi plašč in prisede. JOŽI vstane.*

LINHART

Evo me! Živjo, Joži!

JOŽI

Živjo! Austa en polič?

LINHART

Seveda. Pa ta malo klobaso. *JOŽI gre.* Zdej so me pa samo ušesa.

KURALT

Da slišiš kaj o sebi?

LINHART

Ne, lepo te prosim, tak pa spet nisem. Najprej povej, če je soba uredi.

KURALT

Ni najhujše, upam pa, da je samo začasno.

LINHART

Ja, absolutno. Takoj ko pride iz Gorice blagoslov, dobiš službo, stanovanje in redno mesečno plačo.

KURALT

Ne vem, če se bo to dobro končalo. Kot se bojim, da ne bo niti tebi vseč tole, kar boš slišal od mene.

LINHART

Milostni strel naravnost v prijateljevo srce?

KURALT

Se bojim.

LINHART

Če je tako, potem pa poglejmo resnici v njene neusmiljene oči.

KURALT

Ta tvoj Andree je na napačni strani, ker se kot britanski plačanec bori proti ameriškim borcem za neodvisnost.

LINHART

Ampak v Ameriki se proti Britancem borijo evropski izseljenci, ne Indijanci. Zakaj bi bili eni Evropejci bolj upravičeni do Amerike kot drugi?

KURALT

Zato, ker ustanavljajo republiko. Se pa strinjam, da je za Indijance čist vseeno, na kateri strani je major Andree.

LINHART

Tako da je za mojo tragedijo več prihodnosti pri Indijancih kot doma.

KURALT

Saj sem rekel, da ne vem, če sem za Ljubljano. Miss Jenny Love pa, praviš, bodo igrali v Muenchnu.

LINHART

Ne bojo.

KURALT

Pa saj si prej reku.

LINHART

Ampak ne bojo.

KURALT

Ampak tisti tvoj govor na Akademiji je pa zelo vreden. Daje nekaj upanja.

LINHART

Če ti ne zdržiš, grem tudi jaz.

KURALT

Ti si uradnik. Jaz bom pa pisal pridige.

LINHART

Ostalo ti bo še dost časa za bolj prijetne reči. Decembra prihaja v Ljubljano Schickaneder. Pri organizaciji sodeluje tudi neimenovani, ki mi je dal za prevest Un' aura amorosa. Začetek že imam. *Zapoje*. Ta sapa lubeča. Pol je pa Del nostro tesoro.

KURALT

To je „od našga zaklada“. *Zapoje* Od naašga zaklaada. Štima. Kko gre naprej?

JOŽI

*Zapoje* Un dolce ristoro al cor porgera.

LINHART

No, Florentinec?

KURALT

Daje sladko tolažbo za srce.

LINHART

*Zapoje.* Daje slaadko tolaažbo zaa srce.

KURALT

Nisem jaz dobil naročila.

LINHART

Dobr, pustmo to. Pejmo naprej.

*VSI TRIJE*

*pojejo* Al cor che nudrito da speme damore

LINHART

Srca kterga futra lahko le lubezen. *Zapoje, navdušen nad sabo.* Srca kterga futra lahko le lubezen.

JOŽI

*poje* d'un sechia migliore bisogno non ha

BOMBABIRT

Joži! A si ti dala gret vampe? Čist je povrel! *JOŽI odbrzi. LINHART in KURALT se krohotata.*

KURALT

Sicer ti pa tudi jaz posodim gledališko igro. Razbojniki, anonimnega nemškega avtorja, menda se piše Schiller in je še mlajši od naju.

LINHART

Mlad nemški avtor, ki je vseč mojemu prijatelju s florentinskim okusom. Se bojim, da bo tole še zadnji žebelj na krsti moje umetniške kariere.

*POSNETEK ARIJE V OPERNI IZVEDBI*

Ta sapa lubeča

od našga zaklada

narslajši je gnada za martre srca.

Srca kterga futra

lahko le lubezen

ker le ona čezen to silo ima.

**JESEN 1783, PRI ZOISU**

*ZOIS, LINHART, MAKOVIC in KUMERDEJ za mizo, MATIČEK streže.*

MAKOVIC

Čudovita svinjina.

ZOIS

A ne, da se kar čut žir, na kerem so se svinje pasle.

MAKOVIC

Brez zamere, Žiga, ampak za tvoje noge bi bilo boljše, če bi jedel tisti žir, kt pa preveč teh svinj.

ZOIS

Vrag pocitraj medicino, če me ne zna pozdravit drugače, kot da mi ukine normalno hrano.

KUMERDEJ

Kar se tiče zdravja, ga imamo po mojem jezikoslovnem mnenju zato, da na njega pijemo. Prijatli, na zdravje nas vseh.

ZOIS

Metastasio je pred smrtjo priznal, da ni nikoli ubogal zdravnikov. In koliko je dočakal? Čez 84 let. In le nekaj mesecev pred smrtjo je slišal milozvočno kranjsko pesem izpod peresa našega Linharta in pripomnil, da je kranjščina veliko spevnejša od nemščine.

LINHART

No, od tega je minilo že skoraj eno leto.

ZOIS

Bolj kot so kranjski biseri redki, večkrat se jih je treba spomnit. To, da je minilo že eno leto, pa pomeni, da je prišel čas za naslednjo. Letos pri nas gostuje slovita sopranistka Gallina Belmondo. In imam že izbrano arijo. Una donna a quindici anni.

LINHART

Lahko poskusim. A se bojim, da bodo morali, tako kot Metastasiju, tudi meni prit pesem zapet na Dunaj.

ZOIS

Kaj se je pa zgodl?

LINHART

Škodljivi ozkoglavec v knezoškofovem kostumu je treščil vame.

KUMERDEJ

Odkar je nagnal Kuralta, je bilo to samo še vprašanje časa.

MAKOVIC

Od janzenista ne moreš pričakovat družga.

LINHART

Vase zagledan pogolten star bedak mi je iz arhiva odnesel del protireformacijskih kartotek.

KUMERDEJ

Si mu že sumljiv, zdaj, ko ve, s kakšnimi prevratniki se družiš.

ZOIS



Mislím, da se Anton nima za kaj sramovat svojega prijatelja. *LINHARTU* Dobro je tisto pridigo napisal ta vaš Kuralt. In je zelo dobro izpeljal dokaze za to, da etika in morala ne izvirata iz zakramentov, ampak iz človeške narave. - Vi, pravite, pa tudi razmišljate o odhodu.

LINHART

Čakam odgovor na mojo vlogo za službo na kresiji. Če ne bo pozitiven, grem na Dunaj.

ZOIS

Pa kaj smo se vam tko zameril?

LINHART

Ne morem pomagat, če se mi zdi, da imam na Dunaju več sebi naklonjenih ljudi, kot v Ljubljani.

ZOIS

Bom pogledal, kaj se da naredit. Dajte mi en teden.

KUMERDEJ

Pa ne smeš it še ti.

ZOIS

Sploh zdaj, ko je bil tisti Vodnik na otoku Krku posvečen v duhovnika in bo, kot kaže, res ostal na Hrvaškem. Sam se sicer trudim, da bi zrimal kaj po kranjsko, a ne vem, če sem pravi talent za te reči. Skušal sem upesnit staro, vsem znano zgodbo o Efeški vdovi. *Bere*.

Nekdaj je bila v ajdovski deželi  
tak pridna žena, da moža štimala  
in držala se ga je ko smola jeli  
in dr-ža-la se ga je ko -  
Tole bom moral še popravt, metrum ne štima.

KUMERDEJ

In če dovoliš, deželi in jeli ni rima.

ZOIS

Ampak eni rečejo deželi.

KUMERDEJ

To so štajerski Slovani.

ZOIS

Dobro. Konec. Bom popravil in če rata, preberem prihodnjič.

### **OD ZOISA DO BOMBABIRTA 1783**

KUMERDEJ

Brez skrbi. Žiga ima svoje kanale in ti bo zrihtou službo.

LINHART

Ne vem, če si sploh želim ostat. Odkar je šel Martin, imam samo še vaju. Vidva sta pa zvečer doma,

ker imata vsak svojo družino.

KUMERDEJ

Jaz imam bolj slabo.

MAKOVIC

Nič ni slaba, Blaž! Saj Marjana je še mlada.

KUMERDEJ

Ampak se zmer slabš razumeva. Če ti trije otroc umrejo -

MAKOVIC

Ne smeš obupat. Sploh zdej, ko je spet noseča. Sem jo zadnjič oreng prešlatou in je vse vredu.

KUMERDEJ

Sej dokler se ne rodijo, je zmerej vse vredu. Pol pa če ni plučnca, je pa davica, če ni davica, pa ošpice. Če niso ošpice, ga pa kočija povoz.

MAKOVIC

Daj no, saj ne bo zmeraj. Tud Marička je spet noseča. Bosta glih skup rodile. - Teb, Anton, če v Ljubljani zvečer nimaš družbe, pa ne ostane družga, kot da se še ti poročiš.

LINHART

Poročim pri teh letih?

KUMERDEJ

Če rabiš zvečer družbo, poišč mene. Jaz nisem tolik doma, kot si misliš.

### **BOMBABIRT 1783**

*JOŽI menja prt. MARIJA zelo noseča.*

MARIČKA

Glej, da se ne boš zatrapala v kakšenga gizdalina.

JOŽI

Od kje ti pa zdej to?

MARIČKA

Temu si se nekam zelo nasmihala.

JOŽI

Ja kaj, a nej ga grdo gledam? Sej je gost in vsi pravte, da morm bit prjazna.

MARIČKA

Men si se zdela -

JOŽI

No, kaj?

MARIČKA  
Zaljubljena.

JOŽI  
Krava.

MARIČKA  
Ni bil pa edini, pri katerem si bila taka. Tud tist Linhart.

JOŽI  
A dej mi mir!

BOMBABIRT  
*Pride z leve.* Marička! Pejt v sobo pogledat, tamale se nekej kregata.

MARIČKA  
Ja, sej že grem. *Gre levo ven.*

BOMBABIRT  
A ni nobenga?

JOŽI  
Ja, zdej je mal mir.

BOMBABIRT  
Mir je, če posu laufa in je vse polno! Tole me pa samo živčenga dela. Pa ne, da so začel hodet h Bahabirtu.

*Vstopijo LINHART, MAKOVIC in KUMERDEJ.*

MAKOVIC  
Doberdan.

BOMBABIRT  
O, boh dej, si mi spet goste prpeljal. Lepo lepo, take zete rabmo.

LINHART  
Mislim, da sva prišla kar sama.

KUMERDEJ  
Mene je prgnala žeja, ne Tone.

BOMBABIRT  
Ne vem, kko da ni dons nobnga. Vse prazno. Niti uradnikov s kresije. A se je mogoče most čez Lublanco podrl?

JOŽI  
Pa sej v tem cajtu dostkrat ni nobenga, pa ti ne opaziš.

MAKOVIC

A sta Marička in Maruška tle?

BOMBABIRT

V stanvanju sta. Še sosedova tamala je na obisku, pa sem glih zadremov, k sta se začele nekej kregat.

MAKOVIC

Tega pa nima po men. Pr nas se ni nikol noben kregou. *Gre levo ven.*

BOMBABIRT

Ne gre za kri. Gre za to, kolk se otrokom dovol. Včas smo jih znal držat dost bl na kratk.

JOŽI

In nas še zmer.

BOMBABIRT

Otroc se morjo staršev bat. Tko kot se mora vsak človk bat oblasti. Dons jim pa vse pustijo. Zravn pa še cesar ukinja smrtno kazen.

LINHART

Dokler imajo za jest, ljudje niso nevarni.

BOMBABIRT

Je res. Hujš je tam, kjer nimajo, koker zdej u Franciji. Tam jih je vojna z Angleži drago stala. In kaj imajo zdej od tega? To, da so Angleži izgubil Ameriko.

MAKOVIC

*se vrne.* A je že povedal, da se je skregal s škofom?

BOMBABIRT

Ne?

MAKOVIC

Pustu je službo in zdaj hoče pustit še Lublano.

BOMBABIRT

S škofom se skregat mora bit pa tud impozantno. A je kričou?

LINHART

Niti ne. Bolj z očmi je povedal.

BOMBABIRT

Pa vi? Ste se razburu?

LINHART

Mal pa že.

BOMBABIRT

A, pol ste vi kričou?

LINHART

Mislim, da sem sikal.

BOMBABIRT

Ja, seveda, s škofom je treba bit kulturnen in mal zobe stisent. To ni konjski hlapec.

KUMERDEJ

Ampak božji služabnik, ki zdej o teb že poroča Rimu.

LINHART

Ki pa, hvala bogu in Jožefu, nima na Dunaju več nobene moči.

KUMERDEJ

Zois ti bo zrihtou službo pri Kresiji, boš vidu.

LINHART

Pa sej ne vem sploh, kaj bi rad.

MAKOVIC

Ti jaz povem, kaj bi rad. Dobro plačano službo.

KUMERDEJ

Jaz bi vse, kar počnem, počeu tud zastonj.

LINHART

Ampak Biblijo boš prevajal mal tudi za denar.

KUMERDEJ

Seveda ne! In enako tud vse drugo. A misliš, da sem šolo gor postavu zato, da bi zaslužu?

MAKOVIC

Jaz mislim, da sta si dost bl podobna, kot si mislta, samo da je imel Blaž pri svoji službi več sreče.

KUMERDEJ

Jaz več sreče? A ti sploh veš, kaj sem vse jaz pretrpel na svoji šoli? Ravnatelj se lepo sliši, ampak to je borba iz dneva v dan.

LINHART

Jaz bi bil borbe iz dneva v dan vesel. Komaj čakam, da jo začnem.

KUMERDEJ

Nič nimam jaz več sreče. Nič. Samo starejši sem in sem dal vse to že skoz.

BOMBABIRT

Pa vendar so sprejeli že tvoj prvi koncept normalne šole, ki si ga poslal vladi. To se pa jaz spomnim, ker smo tle proslavlal.

JOŽI

*Na kratko pride in reče BOMBABIRTU* Meso so prpelal.

BOMBABIRT

Ob tej uri? Ja kje so bli pa prej? *Gre levo ven.*

KUMERDEJ

Ja no, takrat sm meu pač srečo. Ampak od takrat mi gre pa vse narobe. In če ne bi blo tolk te želje, da bi nekej res dobra naredu, bi blo dost laži. Ne samo zame, tud za Marijano.

MAKOVIC

Bod ponosn na to, kr si naredu, ne pa da jokaš. Blaž, ti si napisou vadnico, po keru se kranjski otroc učijo brat in pisat.

KUMERDEJ

Ja, samo moji se zgleda da ne bojo. Pa tud glede te vadnice slišem skoz ene pripombe.

JOŽI

*Pride in prinese nov polič. MAKOVICU* Tebe pa Marička pros, da prideš. Ta male dve sta čist zmešane.

MAKOVIC

Se opravičujem. *Gre levo ven. KUMERDEJ se zastrmi predse in počasi utone v spanec.*

JOŽI

*z nekoliko tišjim glasom, da ne zbudi KUMERDEJA* A ti pa pol tud odhajaš?

LINHART

Službo sm pustu.

JOŽI

*Občudujejoče* Sm slišala, da si se s škofom skregou?

LINHART

Ja, zdej pa čakam, če dobim službo na kresiji. Ampak ne vem, ta Ljubljana.

JOŽI

Ma ja, precej smotana. A je Martin že kej pisou?

LINHART

Men me.

JOŽI

Ja komu pa naj? Menda ne bo men. Se jim zmeša, če dobim pošto iz Pariza. - Ti si bil v samostanu, a ne?

LINHART

Ja. Ampak zdej pa še ti kej povej.

JOŽI

Zakaj si šou pa not?

LINHART

Da bi študirou.

JOŽI

In zakaj si šou pa pol vn?

LINHART

Ker je tist, kar je zunaj, velik večje in lepše od tistga, kar je not. Ampak zdej pa še ti. A ves čas kelnariš?

JOŽI

Veš da ne! V šolo hodim h uršulinkam.

LINHART

In če boš pridna, boš šla lahko za nuno.

JOŽI

Ja, seveda!

BOMBABIRT

*Pride na rob odra. Joži, kje! Pejt no človeku, k je prpelou, postrečt. Reče in se umakne v kuhinjo.*

JOŽI

*Že grem. Gre. LINHART nekaj trenutkov sedi sam v prostoru. Iz kuhinje prideta MAKOVIC in krepko noseča MARIČKA.*

LINHART

*plane pokonci, MARIČKI poljubi roko. Čudovito izgledaš.*

MARIČKA

O, pa ja! Komej čakam, da bo to za mano. Ampak posluš tole. Maruška se je skregala s sosedovo punčko glede tega, katera bo mož in katera žena.

MAKOVIC

Obe sta hoteli bit mož.

LINHART

Pa ne, da prihaja čas žensk, ki bodo hotele nosit hlače!

MAKOVIC

Jaz sem prec za to. Marija Terezija je živ dokaz, da so za na oblast ženske. Ker s tem tvojim Jožefom se vse bolj zapleta.

LINHART

Ni se lahko v Avstriji borit proti Cerkvi.

MAKOVIC

Ampak kaj imajo s Cerkvijo spremembe predpisov, obvezna poročila, državne ankete. Kot da nimam cajta za nč družga kt za državo. Država rabi gospodinjo, ne pa picajzla, k se vtakne v vsak

drek. *Si toči v kozarec.*

MARIČKA

A ga še nimaš zadost?

MAKOVIC

*LINHARTU* Vidiš, kadar je tkole, si pa zaželim, da bi bli tud kirurgi v celibatu. In bi prhajou k Marički in otrokom samo naskrivaj.

LINHART

Ni se lahko mlademu človeku odločit za zakon. Ker poročenim ene stvari očitno ne tečejo najbolj gladko.

MAKOVIC

Predvsem vin. Pa še za vin včasih ni slabo, da te kdo nazaj drži.

MARIČKA

Ja no?

MAKOVIC

Pa ne zdej. *Izpije.* Načeloma.

MARIČKA

Če že kot zdravnik ne veš, kaj ti škod, bi se moral vsaj zdej zarad mene nazaj držat. Vsak hip se lahko zgodi. O Marija!

MAKOVIC

Kaj pa je?

MARIČKA

Mislm, da mi je začela odtekat voda.

LINHART

A jo nesemo v sobo?

MAKOVIC

Samo mirno kri! *LINHARTU* Pejt Joži rečt, nej da ta velik pisker vode na šporhet. *LINHART* hiti v kuhinjo.

BOMBABIRT

*Priteče iz kuhinje* A se je začel? Sveti Mihael, jaz grešnik Mihael Detela te spet prosim, da varuješ mojo hčero Marijo poročeno Makovic in njenega otroka.

MAKOVIC

*BOMBABIRTU* Ata, vi pa k sosed stopte in recte, da bo tamala do jutrn pr njih.

KUMERDEJ *se zbudi.*

Kaj pa je?

BOMBABIRT

Rodil bomo.



KUMERDEJ

Spet eden, ki se bo moral borit s tem neuravnoteženim svetom. *Vstane, se opoteče. LINHART ravno pride nazaj, skoči, ga prime.*

LINHART

A greva?

KUMERDEJ

Jest pod nujno. Ker me še deu čaka doma.

MAKOVIC

Če se vrmeta čez eno uro, lahko nazdravimo.

*DELNA ZATEMNITEV. V luči ostaneta samo LINHART in KUMERDEJ*

### **OD BOMBABIRTA 1783**

KUMERDEJ

Tud zato moram it, ker prnašam samo nesrečo. In tud kranjščini se ne more dobr pisat, če ji slovnico pišem jaz.

LINHART

Če je do zdej prežvela brez slovničarjev, bo tud še naprej.

KUMERDEJ

Prežvela bo, ne bo pa postala jezik znanosti, če je ne prbližamo ostalim slovanskim jezikom.

LINHART

Veš, kaj pomen po češko popravit? Usmrtit. Kko boš to združu v en jezik?

KUMERDEJ

Mogoče ne s češčino, ampak z ruščino.

LINHART

Blaž, to so sorodni jeziki, ki so si samo podobni.

KUMERDEJ

Ampak če kranjščina ne postane del slovanskega jezika, to pol ni največji, ampak najmanjši jezik.

LINHART

Če si pomagamo z nemščino, mu čist nič ne fali.

KUMERDEJ

Mi rabmo univerzo, sicer bomo zmer pod Nemci.

LINHART

Nismo pod Nemci, ampak smo tudi mi napol Nemci. Kam zavijaš?

KUMERDEJ

Proti Moskvi. *LINHART* gre za njim. *Odideta v globino.*

### **BOMBABIRT 1783 DRUGIČ**

*LINHART* sam za mizo. *Žvižga si Una donna a quindici anni. JOŽI* prinese enolončnico. *Med pogovorom LINHART* je.

LINHART

A pol je šlo včeraj vse gladko?

JOŽI

Mal histerije, sicer pa fantek. Velik, skor dva čevlja.

LINHART

Krasn. *Si popeva Una donna a quindici anni.*

JOŽI

Nekam vesel se zdiš.

LINHART

Ah ne, to imam samo eno pesem za prevest. Tista lan je bla vsem tko grozen všeč, da si je baron zaželu novo.

JOŽI

Ampak če je lanska ratala, bi morou dobit letos za prevest vsaj tri.

LINHART

V nemščini bi si želu čim več naročil, v kranjščini je pa to samo vesele.

JOŽI

In – kaj imaš za prevest?

LINHART

Una donna a quindici anni

JOŽI

De'e saper ogni gran moda

LINHARTI IN JOŽI

Dove il diavolo ha la coda Cosa e bene, e mal cos'e.

LINHART

Začetek že imam. *Zapoje*  
Eni dami pr petnajst letih  
mora znana bit vsaka viža  
ko peklenšček se z repom bliža  
kaj je dobro, kaj zanjo ne.

JOŽI

Kolk lepa je kranjščina.

LINHART

Kar pa še ni zadost, da bi jo razumel več ljudi.

JOŽI

A je to tko važen?

LINHART

Svet se spreminja ekonomično in se bojim, da kranjščina enostavno nima prihodnosti.

JOŽI

Se prav, da to, kako se midva zdaj pogovarjava, nima prihodnosti.

LINHART

Ima pa zato vso sedanjost.

JOŽI

A samo sedanjost?

LINHART

No, tud prihodnost, seveda, ampak znotraj svojih zmožnosti.

JOŽI

Ti najbrž razmišlaš po nemšk?

LINHART

Večinoma.

JOŽI

Jaz pa skor vse po naše. Edin odštevam, seštevam, delim in množim pa po nemšk.

BOMBABIRT

*Pride.* Joži! Madona! V prvi sobi sta dva gosta, ki čakata.

JOŽI

*LINHARTU* Kaj pa služba?

LINHART

Par dni še počakam, pol pa pošljem kovčke na Dunaj. *JOŽI gre.*

### **BOMBABIRT 1783 TRETJIČ**

*Na robu gostilne pri vhodu v kuhinjo JOŽI in MARIČKA z novoroječkom v naročju.*

JOŽI

Pa veš kko je biu nagraußen. Slina se mu je cedila in šlic je imeu odpet pa mi ga je kazou in mi čist potihem take govoru, da bi ga tko usekala, če ne bi bil tok nagraußen.

MARIČKA

In, kaj si nardila?

JOŽI

U juho sm mu plunla.

MARIČKA

Sm vedla. Jaz sem tud to delala.

*LINHART vstopi.*

LINHART

O, mali princ! Se že ve, kako mu bo ime?

MARIČKA

Anton.

LINHART

Novi soimenjak!

MARIČKA

Zdaj greva pa nazaj. *Gre.*

JOŽI

Živjo.

LINHART

Živjo.

JOŽI

Sm slišala, da si kovčke že poslou na Dunaj.

LINHART

Ja. Kovčke sem poslal na Dunaj, ti pa prnes šampanjca.

JOŽI

A tko si veseu, da greš?

LINHART

Ne. Ampak, ker sem dobiu službo na kresiji. Voila: Kresijski protokolist.

JOŽI

Na kresiji u Lublan?

LINHART

Ja.

JOŽI

Poslou si kovčke na Dunaj in pol si dobiu službo v Lublan?

LINHART

Ja. Če bi najprej dobiu službo u Lublan in pol poslu kovčke na Dunaj, bi biu nor. Tko sem pa zgleda samo neučakan. *JOŽI se smeje.* Sej mal smešen je tud men.

*POSNETEK ARIJE V OPERNI IZVEDBI*

*Eni dami pr petnajst letih*

*mora znana bit vsaka viža*

*ko peklenšček se z repom bliža*

*kaj je dobro, kaj zanjo ne.*

*Morjo znane ji bit golfije*

*ki vkup spravijo dva lubeča*

*lažne solze, lažna sreča,*

*kje poiskat izgovore.*

**JESENI 1788, PRI ZOISU**

MAKOVIC

Kakšna sočna srna! Kaj pa je tole?

ZOIS

Ananas. Matiček, prinesi pokazat. *MATIČEK toči vino.*

KUMERDEJ

*MATIČKU* Hvala, ne bom. - Anton, to z učbeniki ni vreau!

Lahko bi imel kranjskih učbenikov, kolkor bi hotl, ti pa vztrajaš, da naj bo kranjščina samo v prvem razredu. A lahko izvem zakaj?

LINHART

Da se čim prej čim boljše naučijo nemško. A je tako težko razumet, da je znanje še zmeraj na voljo v nemščini in da imamo v kranjskem jeziku samo pridige.

KUMERDEJ

Drugje imajo Slovani univerze, tle pa že v drugem razredu nimamo več svojga jezika.

LINHART

Sej zato, ker nimamo univerze, je tko. Ko bomo imel v kranjskem jeziku univerzo, bomo imel kranjščino pa tud u desetem razredu, če bo treba. Zdej pa je treba otrokom pomagat, da pridejo do znanja še za svojga življenja.

ZOIS

Linhart ima prav. Se mi zdi, da si še zmeraj jezen na njega, ker te je izrinil v Celje.

KUMERDEJ

Seveda ne! Celje je prav fajn, da si človek mal odpočije od te Lublane. Jezen sem zato, ker ni izkoristil priložnosti, ki je bila kranjščini ponujena.

ZOIS

Ti, Blaž, se preveč bojiš za kranjščino.

KUMERDEJ

In zgleda, da sem edini. *MATICĀKU*, ki mu hoče natočiti vino. Ne, hvala! - Ti, Žiga, imaš fužine in rudnike. Pa si mi že poslal kakšno kranjsko besedo v zvezi z rudarstvom al pa železarstvom?

ZOIS

Strokovni jezik nadzornikov, ki mi poročajo, je pač nemščina. Čeprav so vsi rojeni Kranjci.

KUMERDEJ

In zakaj potem ne zahtevaš, da ti poročajo v kranjščini?

ZOIS

A veš, da imaš prav. In bom to tudi naredu, pa da vidimo, kaj se bo zgodilo. Sicer pa mislim, da bi bil čas, da se v tem jeziku postavi tudi nekaj na oder. In to nekaj veselega.

LINHART

In kdo da bi to naredil?

ZOIS

Glede na to, da ti vodiš Družbo prijateljev teatra, s katero ste zagrešili že kar nekaj uspešnih nemških iger, lahko trikrat ugibaš.

MAKOVIC

Anton je pr nas sicer res gonilna sila, ampak zdaj se mu bo to mal ustavl.

ZOIS

Anton je neustavljiv. In če je uspel prepričat vlado, da bo že letos začela gradit novo licejsko poslopje...

LINHART

Če bo denar. Zdaj, ko je šel ta zmešan Jožef v vojno s Turki, ni nič več jasn.

MAKOVIC

*ZOISU* Ne boš verjel, ampak v Družbi prijateljev teatra nas je kar nekaj, ki bi si želeli igrat kaj po kranjsko.

ZOIS

Vem. Mi je zadnjič omenil tovarnar Desselbruner, kako zelo si želi nastopit v prvi kranjski komediji v zgodovini.

LINHART

Kolikor vem, je tisti Valentin Vodnik trenutno spet v Ljubljani.

ZOIS

Ampak on nima nobenih izkušenj s teatrom.

KUMERDEJ

Kaj pa Japelj?

ZOIS

Japelj piše preveč pikantno, da bi bilo za javnost. Zadnjič mi je spet eno prinesel. O tem, kako se na Kranjskem proso mane.

MATIČEK

Gospod Makovic! Žena gospoda Linharta bo rodila.

LINHART

*Plane pokonci* Kaj?! So rekl, da bo konec tedna..

MAKOVIC

*Plane pokonci* Ja, ko je polna luna, je lahko prej.

LINHART

A ti si to vedu? *Oddrvi.*

MAKOVIC

Nism vedu, sm pa pomislu. *Oddrvi.*

ZOIS

A, to je bilo. No zdaj pa razumem. Dobro, ko sva ostala sama, pa poglejva, kje imaš težave s svojo slovnico.

KUMERDEJ

Ma ne, oprost, Žiga, ne morem. Ko slišim, da se kje rodi otrok, me čist stisne. Šest otročičkov, ki so za kratek čas pršli in spet šli.

JOHANA

*Pride.* Pardon, sem mislila, da nimaš več obiskov.

ZOIS

A ne moreš Matička vprašat?

KUMERDEJ

Saj jaz tudi odhajam.

JOHANA

Ne it zaradi mene, gospod Kumerdej. Povejte, kako je Marjana?

KUMERDEJ

En čas se pobira ona, drugič pobira njo.

JOHANA

Kako se sicer počutite v Celju?

KUMERDEJ

*Pove z močnim celjskim naglasom* Tok kt bog in cjesar hočta.

JOHANA

Ja, jaz sem bila pred kratkim z možem v Rimskih Toplicah. Bi bilo tudi zate, Žiga. Sva se tud midva smejala, kako tam govorijo.

KUMERDEJ

Se priporočam. *Gre.*

JOHANA

Lepo lepo podravite gospo. - Menda ogromno hodiš po rudnikih. S temi tvojimi nogami to ne gre. Sej že komej hodeš.

ZOIS

Sej prav zato, ker že komej hodem, moram zdaj organizirat delo, da ga bom obvladoval tud iz Ljubljane.

JOHANA

Poslušaj, moj Johan ima sestrično, ki ima moža, ki ima putiko. Menda na Saškem en doktor zdravi po čisto novih metodah. Žiga, dnarja imaš za najboljše doktorje, samo ti bi morou tud nase mal bl pazit.

ZOIS

Če misliš spet začet o dieti, sva končala.

## **POLETI 1789, PRI LINHARTU**

*LINHART bere Die Feldmuelhe. Pride JOŽI.*

JOŽI

Kaj pa to bereš? Die Feldmuelhe? A veš, da je Zofi danes rekla muca papa.

LINHART

Muca papa. Pa to je že cel stavek.

JOŽI

In to v kranjščini. Tako da se kar sprijazni s tem, da bo tvoja hči Kranjica. In tako rada je skupaj z Maruško in Tončkom.

LINHART

In si jo kar tam pustila? A ni Maruška nekej bolna?

JOŽI

Mal je prehlajena. Nič hudga ni. A ni lepo, da sva enkrat mal sama? *Se stisne k LINHARTU.*



LINHART

A veš, da mi je Zois, ne da bi ga jaz prosil, ponudil, da gremo julija za tri tedne na Brdo!

JOŽI

A res?! Le glej, da si ne boš vzel na dopust dela.

LINHART

Ne se bat. Šole imajo počitnice in šolski nadzornik bo počival.

JOŽI

Kaj pa pisec zgodovine?

LINHART

Bo tud počival. Drugi del je pri cenzuri in dokler ne zvem, česa vse ga bodo oklestil, me nadaljevanje niti kaj pretirano ne mika.

JOŽI

Kaj pa nadaljevanje naše Zofi?

LINHART

Zgodovino imam namen napisat v šestih delih in tudi otrok mislm imet najmanj tolk. Ampak najprej se mora vojna proti Turkom obrnt na našo stran. In je že zadnji čas, da komando prevzame stari general Lavdon in s svojim topništvom napade in zavzame Beograd. *Navali na JOŽI, da ni dvoma, kam to pelje.*

## **POLETI 1789, NA BRDU PRI KRANJU**

*LINHART z navdušenjem piše, JOŽI vstopi.*

JOŽI

Ej, ATL, če se prav spomnim, si oblubu, da gremo skupaj gledat konjičke in srnice.

LINHART

Že grem.

JOŽI

A nisi tudi oblubu, da ne boš jemal s sabo dela?

LINHART

Sej ni delo. Je bolj zabava.

JOŽI

Pesem?

LINHART

Komedija v kranjskem jeziku.

JOŽI

Pa mi nisi nič povedou! In kaj za ena? Vem! Die Feldmuelhe.

LINHART

Die Feldmuelhe ali Županova Micka.

JOŽI

Vau! - In kera bo igrala Micko?

LINHART

No, kaj misliš?

JOŽI

Garzarolijevka?

LINHART

Prestara.

JOŽI

Stufferca?

LINHART

Preslaba.

JOŽI

Tuferrerca?

LINHART

Saj niti kransk ne zna.

JOŽI

Ampak, to je velika vloga.

LINHART

Vloga ti je pisana na kožo. In tud, če si spet noseča -

JOŽI

Sej še nisem.

LINHART

No, pol je pa sploh idealen cajt.

JOŽI

Kdo bo pa moj ženin?

LINHART

Piller.

JOŽI

Piller?? Kdo bo pa Tullpenheim?

LINHART

Tvoj zavrženi oboževalec bo tovarnar Desselbruner.

JOŽI

A ne bo zameru?

LINHART

Druge vloge za njega v prvi kranjski komediji v zgodovini ni.

MAKOVIC

Ej, kje sta zdej vidva? A gremo al ne gremo? Otrc hočjo videt srne.

LINHART

Tone bo pa Monkopf.

MAKOVIC

A to misliš v Die Feldmuelhe?

JOŽI

A on to že ve?

LINHART

Zato, ker je bil zraven, ko sem Zoisu obljubil.

JOŽI

In zakaj men nis povedou?

LINHART

Sem te pač hotu presenetit. Pa tud da ne bi rekla, da jemljem na počitnice delo.

JOŽI

A dej no, to bi mi pa že lahko povedou.

MAKOVIC

Monkopf, praviš? Kdo bo pa Hans?

LINHART

Anže Hudoba.

MAKOVIC

Kdo je pa ta? A tko mu bo ime, Anže Hudoba? Hudo! In, kdo bo?

LINHART

Piller.

MAKOVIC

Piller. Pol bo morala bit pa Garzarolljevka Micka.

LINHART

In da Garzarolli na odru gleda svojo ženo v objemu ljubimca? Ne, Garzarolijevka bo igrala gospo Sternfeld.

JOHANA

*Vsa razburjena vstopi. Groza, groza!*

JOŽI

A se je kej otrokom kej zgodl?

JOHANA

Ne to. V Parizu je revolucija.

JOŽI

Hvala bogu, sem se že ustrašla. *Odhiti ven..*

JOHANA

*LINHARTU in MAKOVICU* Streljajo se po cest. Narod je ponoru. Ubil so poveljnika vojske in župana, po vsej Franciji pa preganjajo plemstvo in grozijo, da bodo vse razdelil med navadn folk.

LINHART

Normaln, da so ljudje jezni, če so lačni.

JOHANA

In vi verjamete, da lahko folk iz svoje srede izbira vladarje?

LINHART

Zakaj pa ne?

JOHANA

A dajte no, Linhart! Pobili se bodo med sabo. - Sicer pa to ne more doug trajat. Cesarske vojske bodo prišle Ludviku na pomoč. Mi pa sploh, ko imamo na francoskem prestolu cesarjevo sestro.

LINHART

*sarkstično* In nam gre že zdaj tako dobro v vojni s Turki.

JOHANA

Ja tam je pa tud hudo. Vojska je menda zdesetkana od bolezni. Zbolu je tud Jožef, za komandanta pa končn postavu generala Lavdona. Kaj bi svet brez starih, Avstrija pa še sploh.

LINHART

Otrokom smo obljubil, da gremo gledat srne.

JOHANA

Uživejte. Ker tle je res tko lepo. Moj Johan je čist nor na Brdo. In nikar preveč daleč v gozd hodit. Ker moj Johan je lovc. ***Strel iz puške.*** Evo, to je najbrž on. Zdej si pa pradtavlejte, da se tkole streljajo na ulci. ***Še par strellov, LINHART in MAKOVIC stečeta ven.***

## **JESENI 1789, PRI LINHARTU**

LINHART

No, jaz se jokam.

JOŽI

Zakaj se jokajo? Kaj jim je?

LINHART

*JOŽI objame.* Ljubka moja, Bogu se zahvali, de sim jest prišla. Ti se v eni veliki nevarnosti znajdeš.

JOŽI

Ježuš, Marija! V kaj za eni nevarnosti?

LINHART

Tvoj lubi je en goluf -

JOŽI

Schoenheim en goluf? Oni, oni morejo ena golfica biti, kir to pravijo -

LINHART

On je en goluf, pravim jest! On se ne imenuje Schoenheim -

JOŽI

To ni mogoče! - Naj me puste! - Kaj se iz mene norca delajo?

LINHART

On je vže eni drugi oblubljen -

JOŽI

To morejo meni skazat!

LINHART

Poglej ta prstan inu poglej tvojga – al nista oba glih? Vidiš, tega, ke ti imaš, sim jest njemu dala inu tega je Tulpenheim, to je njegovu pravu ime, meni dal. - To je moje ime inu to je njegovu.

JOŽI

Tok oni so tista gospa -

LINHART

Ja, jest sim, vidiš, srota, inu ta tvoj zapelivic je moj oblubljeni ženin. - In ko to slišiš, se grozno ustrašiš, kaj ti bo zdaj naredila. No, do tukaj greva.

JOŽI

Zakaj se jokajo? Kaj jim je?

LINHART

Ne tako. Zakaj se jokajo? Kaj jim? *In jo potem nekaj časa popravlja. Tolikokrat, da je zabavno. Končno JOŽI reče tako, da je LINHART zadovoljen.*

JOŽI

Zakaj se jokajo? Kaj jim je?

LINHART

*JOŽI objame.* Ljubka moja, Bogu se zahvale, de sim jest prišla. Ti se v eni veliki nevarnosti znajdeš.

JOŽI

Ježuš, Marija! V kaj za eni nevarnosti?

LINHART

Tvoj lubi je en goluf.

## **ZIMA 1789, ZAODRJE STANOVSKEGA ODRA V LJUBLJANI**

*KUMERDEJ, ZOIS, MARIČKA in MATIČEK s pladnjem s kozarci čakajo, da pride najprej MAKOVIC v kostumu Monkofa, nato še LINHART in JOŽI v kostumu Micke.*

ZOIS

Čestitam, Tone. Pred Šternfeldovko si se tresel kot Turek pred generalom Lavdonom.

KUMERDEJ

To je velika stvar, fantje, to je velika stvar. To je začetek kranjskega teatra.

LINHART

Zmenjeno. Žiga bo dau dnar, pa bo.

ZOIS

Ti se hecaš, ampak jaz ti povem, da bo to treba nadaljevat.

LINHART

In jaz tud vem, kako. La mariage de Figaro.

MAKOVIC

Figarova ohcet! Tam se gre pa zares.

MARIČKA

Ampak a ni to prepovedan?

LINHART

Ne čist. In ne pavsod.

ZOIS

Sem te imel na sumu, da se boš sprivil na plemstvo. Se bojim, da ti je dala tale Francija nova krila.

LINHART

Žiga moj ljubi! Pa menda ne misliš, da te imam rad zato, ker si baron? In tud zato ne, ker si bogat. Da se svet spreminja, pa se boš pa moral sprijaznit.

ZOIS

Priznam, da me je zarad teh Francozov kr mal strah.

KUMERDEJ

Jaz si ne morem predstavljat, da bi te lahko vzel rudike, posestva in fužine. Nastala bi čista zmeda.

ZOIS

Rudniki bi popadel, fužine isto.

LINHART

Ampak kmetom bo pa treba počas dat svoje. *ZOISU* Plačujejo ti kr precej, čeprav čisto dobro gospodarijo brez tebe.

ZOIS

Tud kmetom pomagam z nasveti, kaj naj sejejo in kako naj varujejo pridelek. Sicer pa jim bom znižou dajatve. Za vsak slučaj.

KUMERDEJ

In to, da misljo Francozi prepovedat Cerkev, pelje v popoln razpad vrednot.

MAKOVIC

Ampak jaz pa ne vem, zakaj ne bi blo možno, da bi tovarne vodil strokovnjaki, profit bi si delili pa vsi zaposleni.

ZOIS

Zdaj bi moral bit tukaj Desselbruner. Da sliš, kako bodo njegovo tovarno upravljali delavci.

LINHART

Saj kje pa je Desselbruner?

MAKOVIC

V salonu, med oboževalkmi, k ga tolažijo, da je bil tudi v vlogi osmešenega zapeljivca izvrsten.

LINHART

In je tud biu!

MARIČKA

A gremo še mi v salon?

KUMERDEJ

Brez plemstva in cerkve bo zavladal kaos.

LINHART

Kaos se na koncu zmeraj uredi.

ZOIS

A ne na bolj. In ne brez vojne. Že ta s Turki me drago stane.

LINHART

Ne razumem pa, kako da železarstvo v času vojne ne cveti.

ZOIS

Davki. Če ne bi imel trgovine, bi tenko piskal.

LINHART

Se pravi, da je trgovina med vojno bolj uspešna od železarstva. Zanimivo.

JOŽI

A ne morda nehat politizirat?

MARIČKA

Rajš bi rekl še kakšno o predstavi.

JOŽI

V salonu vas čakajo.

ZOIS

O predstavi ni za rečt družga, kot da je bila odlična.

KUMERDEJ

Veliko in pogumno dejanje v razvoju kranjskega jezika.

MARIČKA

O, jaz sem opazila pa še nekaj. Da je Piller tko zaljubljen v Garzarolijevko, da je, kadar je bla na odru, bolj zaljubljeno gledal Šternfeldovko kot pa svojo Micko. In ker Šternfeldovka na koncu ostane brez svojga Tulpenheima -

ZOIS

Bi se lahko zgodilo, če bi imela igra več kot dve dejanji, da bi Anže na konc namest Micke vzel Šternfeldovko.

## **POMLAD 1791, KURALT NA OBISKU**

*KURALT v abbejevski obleki pripotuje v Ljubljano, LINHART ga pričaka. MATIČEK vzame in nese kovček. Pogovor med LINHARTOM in KURALTOM se dogaja med hojo.*

LINHART

Kovček pošljemo do Šturbeja. Midva greva pa do mene. Kakšna se ti zdi Ljubljana?

KURALT

Na prvi pogled bi reku, da je še zmer mejhna in blatna. Ampak tozadevno tud Lvov ni dost bolš. Tle so drgačni predvsem ljudje. Tam so dost bolj srčni in prpravleni pomagat. Tud ženske so fajn. Take čvrste. Ampak kaj, ko se kreteni na vodstvenih položajih najdejo povsod.

LINHART

A pol si se dokončno skregal?

KURALT

Problem je že sama univerza, ki hoče na račun nemščine izrinit latinščino. Poljaki so zadovoljni, ker je zato na univerzo vključena tud poljščina. Ukrajinci tud, saj imajo tud oni svojega profesorja.



LINHART

In kaj je s tem narobe?

KURALT

Kaj je s tem narobe, če je rektor od mene zahteval, da namesto v latinščini predavam v nemščini? Ker je to študentom lažje. Kot da je latinščina že mrtva. In to na univerzi! To pelje svet v Babilon.

MATIČEK

*Se vrne s kovčki. Pri Štuklju pravijo, da ni nič zmenjen.*

LINHART

Šturbeju!

MATIČEK

A Šturbeju? *Odhiti v drugo smer.*

KURALT

Ampak, dober, rajš mi pa povej, kako je s tukajšnjo knjižnico?

LINHART

Boš že sam v kratkem videl največjo ljubljansko spremembo, novo licejsko zgradbo, kjer bo tudi knjižnica. V stavbi pa bo tudi nekaj stanovanj. In veš, kdo se bo naselil v enega od njih?

KURALT

Ti?

LINHART

Ne jaz, ampak mi. Od marca smo že štirje. Starejša je Zofi, ta mala pa Malči.

KURALT

No, lepo. Čestitam.

LINHART

Čestitaš pa mi lahko tudi zato, ker sem po dolgi borbi s cenzuro glihkar oddal v tisk drugo knjigo svoje zgodovine.

KURALT

Sveta pomagalka, si pa plodovit.

LINHART

In še nekaj je, česar še ne veš. Deželni glavar je včeraj, ko si se ti vozil s kočijo, predlagal na mesto svojega tajnika tvojega najboljšega kranjskega prijatelja. Imel bom tisoč goldinarjev plače in sto petdeset goldinarjev plačanih potnih stroškov.

KURALT

Dobr. Se pravi knjižnica bo in mesto ravnatelja je še odprto.

LINHART

Trenutno se ne ve niti, kdaj bo razpis, ker se proračun usklajuje z novimi potrebami vojske, poleg

tega pa je, kolikor vem, že kar nekaj resnih kandidatov. Zato ti predlagam, da se prijaviš za profesorja na teologijo. - Kmalu pa bo zunaj tudi razpis za upravnika semenišča. Če ti je to ljubše.

## **PRI LINHARTU 1791**

LINHART

No, tle smo pa mi doma. - Joži!

JOŽI

*Nekj dela, la kaj??* O, Martin, a si končn le pršou v Lublano.

KURALT

Kako ste, gospa Linhart? Čestitam za upam da ubogljivega moža, za otroke in seveda za gledališki uspeh. Sem slišal, da si postala prva kranjska primadona.

LINHART

Nemški dramatik igralko vzamejo za ženo, kranjski pa ženo vzamemo za igralko.

JOŽI

*Gre po piškote in jih postreže.* Ja, bilo je veselo, a ni trajalo dolgo. Sem se že veselila, kako bom igrala gospo Rozalo. Sem se že tekst naučila. Pol je pa zarad vse te politike zginu ves vesele do teatra. *JOŽI je v nadaljevanju skoz zraven, a je ne pustita do besede.*

LINHART

Po Micki je blo tako navdušenje, Matička se pa naenkrat vsi bojijo. A ga bomo že igrali, ko bo čas. Za Rozalo si itak še premlada.

KURALT

Na Poljskem je čist drgač. Vojček Boguslavski je že 86 Figaroja igral v poljščini.

LINHART

Ampak časi so se vmes spremenil.

KURALT

Ni to zarad časa. V Lvovu glih zdej ustanavljajo poklicni poljski teater. To ni zarad časa, to je kranjski karakter. Ampak povej, kako ti tle zdržiš in ti gre za povrh še dobro?

LINHART

Pred par leti bi rekel, da je Ljubljana prav prijazno mesto. Zdaj pa tud jaz prijaznost varujem za domačimi stenami.

KURALT

In potih doma pišeš zgodovino prednikov tukajšnjih zaplankancev.

LINHART

In se z njo nezadržno bližam sedanjosti.

JOŽI

Pa pravljice si zmišluje. Zdaj imajo miške že cel grad in kraljico in kralja. In samo čakam, kdaj bo prišlo do revolucije.

KURALT

S komedijami je pa konec?

LINHART

Micke in Matička sem prodal dobrih sto kosov vsako. Ludje so v teh zmedenih časih vse bolj poživljeni, zato namest gledališke predstave prestavljam v kranjščino živinozdravniški priročnik.

JOŽI

In lahko namesto Matička igramo »Bukve od Kug inu Bolezen Goveje Živine, tih Ovac inu Svin«. Vzame tri papirje s prevodom, da KURALTU in LINHARTU po enega, bere. Lubi kmetje! Tih falerjev, katere vi veči dejl per tej zdravi in bolni živini dopernesete, je groznu veliku. *Poda rokopis KURALTU.*

KURALT

V obenimu dejlu vašiga gospodarstva vi taku daleč nazaj ne ostanete, kakor per reji inu deržanji te živine.

LINHART

Vi ne poznate sorto, kakor bi jo imeili poznati in ne vejste to gmajn živino od te plemenite razločit.

JOŽI

Vi nimate obene paše, katera bi tega imena vredna bla. Vi menite, de je lukna dobra za hlev.

KURALT

Dokler pak vi taku mislite, ne bote nigdar k žlahtni inu k dobri živini prišli. *Otroški jok.*

JOŽI

Malči se je zbudila. *Odhiti ven.*

KURALT

Saj jaz pa mislm da morm it. Jutri bi šel rad v Žabnico do ta starga.

LINHART

Ki te bo zelo vesel. Ampak počakaj, boš ostal na kosilu. Potem gremo lahko skupaj do tebe. Daj no!

## **JESEN 1793, PRI ZOISU**

MAKOVIC

Medvedove šape v rožmarinovi omaki.

LINHART

*Se mu medved malo smili, a tega ne pokaže ZOISU.* Ti nas pa res kar preveč razvjaš.

KUMERDEJ

Pa vinček. Tole pa ni črnikalc.

ZOIS

Dubrovčan. Slasten, ampak tud močen.

KUMERDEJ

Mora bit, saj je pa s slovanskega juga.

ZOIS

*LINHARTU* Sem slišal, da je tvoj prijatelj Kuralt v Lvovu postal vršilec dolžnosti ravnatelja knjižnice.

LINHART

Tle se je na žalost prec skregou. Ko se je šel menit za službo upravnika semenišča, je vpričo gojencev omenil, da celibata ni postavil Jezus in ga zato ni treba spoštovat.

ZOIS

Res škoda, da je tako konflikten.

LINHART

Kuralt je čisti antitalent za tukajšnje hinavce.

MAKOVIC

Kdor se seznan s tukajšnjo zahrbtnostjo, je v tujin mojster. Zato tolk naših ljudi uspe v svetu.

ZOIS

A vsi vendarle ne grejo. In tisti, ki zdržijo doma, počasi spreminjajo stare navade. Nazdravimo, prjatli, Tonetu, ki je začel ta semester predavat na liceju, in to v kranjščini.

KUMERDEJ

Nazdravje, Tone! - Nazdravit pa moramo tudi tebi, Anton, za Bukve od kug.

LINHART

Sam ne takoj. Vin je res močn.

KUMERDEJ

Izvrstn je.

ZOIS

Ampak zdaj, Anton, ko si opravil z boleznimi živine, bi bilo dobro, da bi si vzel nekaj časa še za težave kranjske slovnice. Blaž sicer pravi, da je z njo zadovoljen, jaz pa mislim, da je vanjo vključu preveč drugih slovanskih jezikov.

KUMERDEJ

Kranjščina je vse preveč germanizirana.

MAKOVIC

Gospodje, kaj če bi se o slovnici pogovorili v strokovnem krogu, tle pa bi si privoščili še kaj bolj veselega. Kolikor vem, je naš gostitelj napisal že spet nekaj v kranjščini.

ZOIS

Pred več kot desetletjem je v Pisanicah blagopokojni Felix Dev napisal, da ga je sram, ker ne zmore v kranjščino prevest Buergerjeve Lenore. Jaz sem to zdaj poskusil in dogajanje postavil v konec turških bojev pri Beogradu.

Iz težkih sanj, k še dan ni siv,  
Alenka zaječala.

Alenka, to je Lenora.

„O ljub moj Jur, si mrtu al živ,  
kak dolg bom žalovala.“

Jur, to je pa Wilhelm.

Pod Lavdonom ko čvrst pandur  
nad Turka bil potegnil Jur,  
pa ne poslal besede,  
kak jim kaj sreča prede.

Ne, tole ni še dobro.

KUMERDEJ

*LINHARTU* A tebe pa nima, da bi še kaj po kranjsko pisal?

LINHART

Za tistih sto ljudi, ki kupijo knjigo.

ZOIS

Pa ni tako brezupno, Anton. Zadnjič so v moji železarni glasno brali Matička. Pri svetlobi plavža je blo menda prav čarobno.

LINHART

*ZOISU* Pa to, da so se tvoji delavc smejal baronu? Te ni nč zaskrbel?

ZOIS

Glaven, da so se zabaval in da so videl, da tud njihov baron ni taka pošast, koker jim ga eni malajo.

KUMERDEJ

Morou boš še kej po kransk napisat, ti rečem.

LINHART

Naj piše, kdor prenese te čase. Kupil si bom vrt, si zgradil majhno hišo in se umaknil med rastline. Pa še za otroke bo bolj zdravo. Se je Zofi zadnjič skrila v knjižnico in je malo manjkalo, da je ni pokopala pod sabo Slava vojvodine Kranjske.

KUMERDEJ

Ja, za otroke je marsikej nevaren. -

MAKOVIC

Časi so res težki. Ampak enkrat na let eno ubogo pratko pa tud ne bi smel bit tko težko skup sestavt.

LINHART

Lahko pomagam z nasveti, kranjsko piše naj pa še kdo drug. Ker to ni res, da po materi in očetu

Kranjci ne znajo prevest cesarskih dekretov in pišejo na Dunaj, da se to ne da.

KUMERDEJ

Tone pa v kranjščini predava o kirurgiji.

ZOIS

In tud men zdaj delovodje pišejo poročila v kranjščini. - Sicer sem pa zadnjič, ko sem se prišel poslovit od svojega Bohinja, srečal tam – ne boste verjeli koga. Dolgo iskanega Valentina Vodnika, ki je tam postal župnik mojm delavcem. Obljubil je, da mi pošlje nekaj svojih pesmi.

JOHANA

Oprostite, da tkole vpadam.

ZOIS

Kje je pa Matiček?

JOHANA

Naprej je šel povedat.

ZOIS

Povedat kaj?

JOHANA

Da so naši Mariji Antoniji Francozi s tisto svojo galijotino odsekal glavo. To so barbari in jih je treba z vojsko zatret kot uši. No, gospod Linhart, a še zmerej mislte, da lahko vladajo namest plemstva?

LINHART

Ko je vojna, se ljudje na žalost zmerej pobijajo.

ZOIS

A še hujše je to, da se tudi poneumjo.

JOHANA

Če vprašate mene, množica ni imela nikol kaj dosti pameti.

## **PRI ZOISU 1793 DRUGIČ**

*ZOIS na svojem znamenitem vozičku, na katerem ima Vodnikovo pismo, mineral in lupo. LINHART sedi za mizo, pred njim papir, črnilo, peresnik in pivnik.*

ZOIS

Šele zdaj, ko sem se dokončn poslovil od zunanjega sveta, vidim, kaj vse imam. Tole je modri berilov kristal, iz katerega z brušenjem dobiš čudovit dragulj. Ampak dajva midva zdaj zbrusit to pesem, za katero pravi Vodnik, da je pripravljen na najino kritiko.

LINHART

Dramilo. Krajnc tvoja dužela je zdrava.

ZOIS

Ne glih resničn,

LINHART

a odličn.

LINHART

Nje lega teb k pridu ta prava.

Štorast povedan,

ZOIS

a bolj resničn.

LINHART

Lepa je trupla tvojiga rast.

ZOIS

Robato, a ljudem bo všeč.

LINHART

K vsakimu delu s terden ku hrast.

Ne vem, če je glih pohvala, če si pri delu lesen.

Na štilu je glava vsajena.

ZOIS

Bizarno.

LINHART

Lastnost mu ne manca nobena.

ZOIS

Z lepim se hval.

LINHART

Polje, kupčija, gojzdi, gore,

nogradi, rude tebe rede.

OBA

Odličn!

LINHART

Vse tebi natura ponudi.

Od nje se prejemat ne mudi.

ZOIS

Odličn.

LINHART

In resničen, ker kulture zadovoljni Kranjec ne prenese.

LINHART

Lenega čaka strgan rokav,  
palca beraška, prazen bokal.

ZOIS

Bravo.

LINHART

*Zapre Vodnikovo pesem.* Pridnega pa, če je trapez, da bo delal kakor hlapec.

## EPILOG

Anton Tomaž Linhart je umrl dobro leto pozneje, 14. julija 1795 od nenadne srčne kapi, star 39 let.

Čeprav je bil tajnik deželnega glavarja, ni imel ne javnega pogreba ne žalovanja in vse do 1808 niti nagrobnika.

Po njegovi smrti je Jožefina s pomočjo prijateljev hišo zgradila in prodala ter se leta 1797 s hčerama preselila na Dunaj, kjer se za njo izgubi vsaka sled.

Istega leta sta se iz Ljubljane izselila tudi Marija in Anton Makovic, ki je postal kirurg in porodničar v Idriji, kjer je skrbel za vzgojo in strokovni pouk babic do 1803, ko je umrl star 53 let.

Blaž Kumerdej je umrl leta 1805, star 67 let. Njegova slovnica ni nikoli izšla. Hranijo jo v NUK, a je do zdaj ni še nihče preučil v celoti.

Žiga Zois je vse do smrti leta 1819 zahteval od delovodij poročila v kranjščini, njegovim naslednikom pa so jih pisali spet v nemščini.

Martin Kuralt je umrl 31. decembra leta 1845 v zaporu za krivoverne duhovnike v Mirovu na Moravskem.

Valentin Vodnik je postal prvi slovenski pesnik.